

Esperant Bàrbara

Amb la seva crítica feminista del dret d'estrangeria, Ruth Mestre i Mestre va guanyar el Premi de Comunicació Científica Cinc Segles en la modalitat de ciències socials i humanitats, atorgat per l'Institut Joan Lluís Vives. Ara, amb la propera entrada en vigor de la polèmica llei d'estrangeria, el dia 2 de febrer, el tema pren una dimensió d'absoluta actualitat.

Aquest treball vol presentar breument la investigació que faig per a la tesi doctoral que es titularà "Crítica feminista del dret d'estrangeria", i que vol plantejar, si més no, dues qüestions principals. Primera, què pot significar fer una anàlisi feminista crítica del dret i del sistema polític: quines conseqüències alliberadores pot tenir per a tothom tractar de qüestions com la ciutadania, el reconeixement de drets i la fi dels sistemes d'opressió. Segona, provar de determinar en quina mesura el dret construeix la dona immigrada com un subjecte subordinat, com un no-subjecte de drets, i fer veure que aquesta exclusió és la punta de l'iceberg del nostre contracte social, qüestionant així la legitimitat del sistema. L'anàlisi de l'estatut jurídic de la dona immigrada des d'una perspectiva feminista crítica ens permet de veure les deficiències i problemes de la nostra societat.

Kavafis té raó: alguna cosa deuen resoldre els bàrbars. Són, fins i tot, l'esperança d'avançar i de perfeccionar el nostre sistema jurídic i polític. Com s'ha anant afirmant aquests darrers anys, encarnen una nova lluita per l'ampliació i el reconeixement dels drets —en pro dels més febles—. Mirem, si no, el moviment dels Sans Papiers a França, un moviment encapçalat per una dona, negra i musulmana, que dirigeix la lluita pels drets de tothom (i no sols dels estrangers de França).

A l'estat espanyol, les dones immigrades són la metàfora de l'exclusió, aquests temps que corren. Normalment, ho simplifiquem dient: és clar, són dones (i ja se sap que, d'on vénen, no hi tenen gaires drets) i són estrangeres (on arriben, tampoc no n'hi tenen gaires, de drets). El que no pensem és que potser el fet de ser dones també té un significat d'exclusió allà on arriben i que el nostre sistema jurídic no les considera persones autònomes, subjectes de drets, perquè són dones estrangeres. Però no ens enganyem: una anàlisi que efectivament mostre això, de fet mostra més coses: manifesta els problemes i les deficiències de la nostra societat; posa en relleu la ideologia de dominació que es troba en tot de nivells de la cultura occidental, i qüestiona així la legitimitat del sistema (allò de l'estat social i democràtic de dret). Demanar-se per què la dona immigrada és metàfora d'exclusió és buscar una noció de ciutadania que ens permeti de fer compatible la igualtat en la diversitat, i des de la diversitat, provar de canviar d'idea, tenint en compte que el subjecte de drets i el subjecte de la política és contextual. És a dir, que no és un individu deshumanitzat (model liberal), sinó un individu construït com a tal per discursos

Esperant els Bàrbars

(Fragment)

¿Què esperem a la plaça tanta gent reunida?

Diu que els bàrbars avui seran aquí. (...)

¿Per què els bons oradors no han vingut com sempre a engegar llurs discursos, a dir el que d'ells s'espera?

És que els bàrbars arriben avui;
I són gent que els empipen retòriques i arengues.

¿Per què ha començat de sobte aquesta angúnia i aquest renou? (Oh!, com s'han allargat les cares!)
¿Per què es buiden de pressa els carrers i les places i tothom va tornant a casa molt pensívol?

És que s'ha fet de nit i els bàrbars no han vingut.
I uns homes arribats de la frontera han dit com ja, de bàrbars, no se'n veuen enlloc.

¿I de nosaltres ara què serà, sense bàrbars?
Aquesta gent alguna cosa bé resolia.

K. P. Kavafis (Trad. C. Riba)

sos socials normatius i per xarxes socials interconnectades. Una part d'aquesta construcció identitària, la duu a terme el dret, i cal des-
construir les construccions excloents per arribar a establir noves relacions socials més igualitàries. Kavafis sabia què deia.

Ruth. El llibre bíblic de Ruth conta la història d'una moabita que renuncia al seu poble, al seu déu i a la seua família per seguir el marit. Els estudis que es fan sobre les dones immigrades són prou semblants a aquesta història de renúncia personal. Durant un cert temps la dona immigrada ha estat totalment oblidada, silenciada i ignorada pels estudiosos dels processos i dels fluxos migratoris. Com a molt, hi ha referències anecdòtiques o capítols dedicats a "la dona" en els llibres dedicats a la immigració. Aquestes ratlles no pretenen ser una crítica desbocada de tots els estudis realitzats, evidentment: en una terra tan erma les contribucions i les aproximacions sempre són interessants pels camins que obren —i tanquen.

Un primer tipus d'aproximació es limita a constatar que les dones també migren (són el 49% de les persones immigrades a l'estat espanyol) i les categories d'anàlisi utilitzades per a l'estudi dels processos migratoris masculins s'apliquen a les dones sense modificacions o bé s'hi busquen explicacions que reconduïxen la migració de la dona a la migració d'un home. Així es considera que la migració femenina és principalment una migració "d'arrossegament", de seguiment del *pater familias*, i es descriu el procediment de reagrupament familiar (fer venir "esposa i fills", com diu el Conveni Europeu sobre l'Estatut Jurídic del Treballador Emigrant, novembre 1977) des de la perspectiva de qui reagrupa, és a dir, des de la pers-

ARXIU / RAFA GIL

pectiva de l'home que reagrupa. Una vegada efectuat el reagrupament familiar, les dones desapareixen de l'anàlisi –la seua situació ja no és analitzada– i les altres, les que queden fora d'aquest projecte, no mereixen gairebé atenció. Pot semblar un oblit justificat, si allò que ens interessa és de posar de manifest els entrebancs que impedeixen d'exercir un dret reconegut a la persona que efectivament reagrupa. Però aquest oblit ja no és tan justificat quan resulta que la persona reagrupada depèn en tots els aspectes de la persona que l'ha reagrupada. D'una altra banda, hom tendeix a explicar els problemes legals, administratius, econòmics... en "abstracte", advertint que tant valen per a l'home com per a la dona, sense adonar-se que la "norma", el referent no qüestionat, el subjecte migratori, és masculí, per més que escriure i pensar (i legislar) en categories neutres netege la consciència i sembla legitimar el fet de parlar de totes les situacions com si foren reductibles a les experiències masculines (ho veurem quan parlarem de les condicions de regularització, que són clarament desavantajoses per a les dones).

Per tant, hi ha una anàlisi que és ben lluny d'aproximar-nos a un coneixement de les formes d'exclusió i subordinació que sofreixen les dones immigrades a l'estat espanyol. No es tracta únicament d'afegir el tret de gènere a una altra categoria; ni de sumar estrangeria i gènere, sobretot quan l'anàlisi que preval és la de la migració –ni tan sols la d'estrangeria com construcció jurídica de la diferència, si més no, en drets–. El gènere i l'estrangeria no són situacions que necessàriament s'exclouen entre si, i hi ha moments en què fer la distinció significarà silen-

La construcció de la dona immigrant com a víctima nega la possibilitat de pensar-la com un subjecte actiu de la seua situació.

ciar, ignorar i tergiversar les experiències de la part més feble: les dones immigrades.

Un altre tipus d'anàlisi se centra en la diferència cultural i en els processos d'aculturació de les dones immigrades, potser perquè sembla (se suposa) que les dones immigrades són més diferents que no els homes immigrants (més diferents de l'home autòcton, és clar). La dona immigrada és un altre "altre", un altre doblement: una impossibilitat i una catàstrofe. Aquí, s'hi inclourien els estudis "ben intencionats" d'acostament de cultures, de coneixement de l'altre, que no van acompanyats d'una reflexió crítica sobre la construcció de l'altre, la percepció de l'altre i els desafiaments que presenta l'altre a la cultura (jurídica també) occidental. Em pense que els estudis que fan referència sols a la diferència de l'altre, però sense mirar en sa casa, contribueixen més a una estigmatització de "l'objecte estudiat" (examinen per què no s'integren...) que no a un acostament i a una construcció positiva de la convivència a força de traçar i marcar diferències. Es dona entenen que, el problema de la dona immigrada, el té dins el seu grup, que curiosament no és el de les dones, sinó el dels immigrants.

De vegades hi fem també una mirada victimista, fins i tot quan intentem una reflexió més "global", que tinga en compte els aspectes diferents que poden influir les situacions de les dones. Així, la campanya de Mans Unides contra l'esclavitud, per més que siga necessària, és un exemple d'aproximació que té aquest defecte: les dones orientals hi són presentades com a víctimes de xarxes de tràfic de dones. Les

La nova llei no millora la situació de la dona

La nova Llei orgànica 4/2000 sobre drets i llibertats dels estrangers a l'estat espanyol i llur integració social continua sense resoldre els problemes que des del feminisme crític es podien assenyalar a l'antiga llei. No sols es pot traçar la continuïtat en el plantejament exclouent d'amb-

dues lleis (es planteja la integració com a objectiu però sense acceptar que la igualtat de drets és condició necessària i prèvia per a la integració; es continua exigint l'obtenció d'una oferta de treball com a condició per a l'entrada, es pensa en el reagrupament familiar com a la via na-

tural per a les dones, el lligam treball=drets és encara essencial..., de manera que res no canvia per a les dones), sinó que la *por de l'altre* es respira al llarg del text en clau de gènere (art. 3.2 i art. 17.a) i la llei es debat entre reconèixer autonomia a les dones i sotmetre-les de nou.

ARXIU / RAFA GIL

xarxes de prostitució internacional es miren des d'una perspectiva reductora en què les dones són indefectiblement víctimes de malvats traficants sense escrúpols que fan diners amb la misèria d'altri. Se'ns fa impossible de pensar que pugui haver-hi dones que han decidit d'entrar en una xarxa de prostitució perquè no tenen cap més manera d'eixir de la situació en què es troben i, sobretot, cap més manera d'entrar en l'espai europeu. I si són enganyades, més val que callen, perquè l'única resposta que el sistema jurídic els reserva és l'expulsió: tornar al país d'origen després d'haver estat "putes". La construcció de la dona immigrant com a víctima nega la possibilitat de pensar-la com un subjecte actiu de la seua situació, de les estratègies de resistència contra les opressions, de les lluites diverses i d'esforços importants. No situar la dona immigrada dins les xarxes identitàries diverses, en els conflictes reals, en els objectius polítics i personals, en fa una "pobra dona pobra", que necessita caritat per eixir de la seua condició (no necessita drets ni solidaritat: per a això caldria, de primer, considerar-la subjecte racional i autònom, amb capacitat d'acció i, a més a més, caldria escoltar-la i mirar de comprendre el tipus d'estratègia alliberadora que vol desenvolupar).

Podem trobar també estudis obseditos per veure el gènere pertot arreu i per donar a totes les qüestions que es plantegen una resposta en clau de gènere, per "categoritzar" les dones

d'acord amb el gènere. Tornem al reagrupament familiar. Encara que tinguem assumit que són les dones les que es reagrupen, en el cas de l'Amèrica Llatina i de les Filipines són les dones les qui solen iniciar el procés migratori de la família. Malgrat aquest fet, no hi ha cap referència als homes vinculats per oposició als homes no-vinculats, mentre que una de les aportacions més interessants fetes a l'estudi de les dones immigrades estableix aquesta "nomenclatura", segons que la dona tinga estatut jurídic propi, perquè no ha estat reagrupada, o que tinga estatut jurídic dependent, perquè ho ha estat. El problema no està en l'intent de teoritzar les situacions en què es troben les dones immigrades (em sembla que és essencial de fer-ho), sinó a mirar de donar sempre una resposta de gènere.

Per últim, alguns estudis entenen que parlar de la situació de la dona immigrada és parlar de "qüestions de dones": de la família; dels fills i filles, si en tenen, de les dificultats d'escolarització dels xiquets; de les dificultats d'obtenir una targeta de la seguretat social també per als xiquets...: dels problemes clàssics (nostres) de la mestressa de casa, mare i esposa, però no de la dona subjecte autònom, amb un projecte de vida propi. Quan parlem dels homes, parlem dels problemes del mercat laboral, dels problemes de regularització, dels problemes de participació en la vida pública; de drets, en definitiva. Quan parlem de les dones, parlem de les "coses de casa", de l'esfera privada sobre la qual no cal teoritzar gaire (n'hi ha prou de descriure-la), perquè s'entén que no és rellevant per a la vida política, per a la teoria política. És com si els problemes de les dones immigrades no plantejaren envits importants als sistemes democràtics occidentals.

Ara, la fractura entre l'esfera pública (la dels drets, la dels homes, en teoria) i la privada (la de les subjeccions, la de les dones, en teoria), es fa més evident quan parlem d'estrangeria. I justament un dels punts interessants d'estudiar la situació de les dones immigrades és el fet que es radicalitzen els envits plantejats per "l'altre-immigrant" i "l'altre-dona". L'esfera domèstica també és política i no pot ser un reducte pre-contractual en què els drets i llibertats que es deriven de la signatura del contracte social no tinguen cabuda. Quan s'analitza la situació de les dones immigrades, l'adscripció de la dona a l'àmbit domèstic, on no hi ha drets ni llibertats, és evident, i confirma la sospita del caràcter sexual i sexual del dret i del nostre sistema polític.

Bàrbara. Estrangera, desmesurada, tremenda. Els problemes que he anat assenyalant fan pensar que cal un

canvi de perspectiva que tinga com a idea de fons que, en realitat, la situació de la dona immigrada seria paradigmàtica del caràcter excloent del nostre sistema polític i jurídic (que exclou les dones en general i els estrangers en general). Aquest canvi de perspectiva proposat s'inseriria en la teoria feminista crítica centrada en una anàlisi del dret en relació amb les dones immigrades, considerades com a actors d'una lluita pels drets de tothom, situades al marge, al punt més baix de la societat i trasbalsant el sistema. Ens mostren que el dret institucionalitza exclusions, reproduceix identitats de gènere, i oblida la universalitat dels drets establint barreres, fronteres, cercles d'exclusió. Els desafiaments que plantejen les dones immigrades són grans i cal intentar de donar compte d'aquesta potència emancipadora encarnada per les no-ciutadanes; de la lluita pel reconeixement i l'ampliació dels drets tirada endavant per aquests agents socials d'un canvi (social i jurídic) que es pot produir en les nostres societats si ens prenem els drets i la democràcia seriosament. No és la cultura de la societat de partida, sinó la de la societat d'arribada –la nostra– la que es pot qüestionar. Si el dret és instrument d'exclusió i construeix subjectes exclosos; si la dona immigrada és un no-subjecte de drets..., això afecta tothom, no solament a elles.

Amb l'afirmació que l'esfera pública dels drets i llibertats ha estat reservada als homes i que les dones en són excloses perquè tenen assignat l'espai domèstic, l'anàlisi feminista del dret prova de copsar de quina manera el dret ignora les experiències de les dones, regula en masculí i contribueix a la creació de la diferència de gènere. Aquesta afirmació pot semblar desmesurada, anacrònica. Però hi ha tot de situacions protagonitzades per dones immigrades que fan palesa aquesta exclusió; que fan palès que el subjecte de la norma de dret és masculí i les dones no hi caben; que fan veure que l'assignació d'espais és real, sobretot quant als requisits de la regularització i quant al tractament del reagrupament familiar, que hem examinat un poc.

El plantejament de la Llei orgànica 7/1985 de Drets i Llibertats dels estrangers a l'estat espanyol és prou simple i reductor: ofereix a un determinat nombre d'estrangers la possibilitat de participar en la societat d'acollida sempre que no representen una despesa, sinó un benefici. Però el requisit fonamental de la regularització no és el de tenir treball, sinó el de la possessió d'una oferta ferma de treball (contracte de

treball). El contracte de treball legitima d'alguna manera la presència dels estrangers: és mà d'obra que necessitem i, sempre que cotitzen, poden gaudir d'alguns drets i béns perquè en el nostre sistema hom és beneficiari de les prestacions socials en la mesura que "contribueix" a la societat. Aquesta perspectiva, a banda basar-se en una concepció prou estreta d'allò que "contribueix a la societat", recull

Mira la neu. Esquia-hi.

11 estacions d'esquí. 520 km de pistes. 633 canons d'innivació. 500 monitors. 2.800 hectàrees esquiables. 70.000 viatgers/hora de capacitat. 72 remontadors. 22.000 places d'allotjament.

Estacions d'esquí alpí: Baqueira-Beret, Boí Taüll, Espot Esquí, Port-Ainé, Port del Comte, Tavascan.
Estacions d'esquí nòrdic: Aransa, Bonabé, Lles, Sant Joan de l'Errm, Tavascan, Tuixent.

ESQUÍ ALPÍ / ESQUÍ NÒRDIC / TRAVESSA / HELIESQUÍ / SURF / TRINEUS / RAQUETES / ALA DE PENDENT

l'experiència masculina de treball. Les dones immigrades es troben en la curiosa situació que el mercat de treball al qual tenen accés no es regeix pels principis que governen qualsevol altre mercat de treball. Poden accedir majoritàriament al "servei domèstic", una faena que es fa en casa (en l'àmbit privat-domèstic), i el Reial Decret 1424/1985 que regula la relació laboral de caràcter especial del servei a la llar familiar, admet l'existència de contractes verbals que no permeten a les dones immigrades de regularitzar la seua situació. El servei domèstic (que no és treball sinó servei) no és regulat com un treball: no cotitza per desocupació; la baixa per malaltia no és reconeguda fins al vint-i-novè dia d'emmalaltiment, l'empresari pot despatxar la treballadora amb tota llibertat... És a dir, signar el contracte laboral no li aporta gens de seguretat ni cap benefici, a la treballadora. Potser per aquest motiu ("i perquè no és obligatori"), pràcticament no se'n fan, de contractes. I, paradoxalment, el fet que la majoria de contractes de servei domèstic siguin en mans de dones immigrades manifesta la seua situació inestable i de feblesa. No és que no hi haja dones autòctones que treballen de serventes, sinó que aquestes poden triar entre signar un contracte que no els aporta res o no signar-lo i guanyar més diners perquè ja figuren incloses en les targetes de la seguretat social dels marits (cosa que tampoc no és un gran avantatge...).

L'altra "experiència laboral" femenina que oblidava el dret és la prostitució. Com és que, no essent un exercici delictiu, cap dona que treballa en el mercat sexual no pot regularitzar la

Quan l'immigrant és una dona, la llei és encara més exclouent, pel seu caire sexista, de manera que viola el principi d'igualtat.

seua situació? Per què les prostitutes no tenen ací cap dret? Perquè pensem que no regulant la prostitució protegim millor a les prostitutes? Perquè pensem que realment no és un treball? Damunt, ens mostrem tan contents quan una "xarxa de prostitució" ha estat desarticulada: grans titulars en premsa; gran actuació de la policia... Però, i les dones? Què en fem, de les dones? Els reconeixem els drets? Els donem la possibilitat de triar entre si volen quedar-se o si no? Els donem ajut mèdic, psicològic, econòmic, jurídic? Els donem un permís de treball? No: el tràmit d'expulsió comença perquè han entrat de manera irregular en el país (què hi fa que ho sabessen o no?, que

hagen estat enganyades o forçades?), i amb això ja tenim allò que volíem: el malvat traficant passarà uns quants anys en la presó i la nostra consciència es mantindrà neta... Les xarxes de tràfic són conseqüència del tancament (blindat) de les fronteres. Si l'única possibilitat d'eixir i d'entrar és a través d'una xarxa, mai no s'acabarà aquesta situació. Si reduïm el problema a una actuació policíaca, mai no l'entendrem, ni ajudarem les dones.

La nova llei (art. 55) ofereix possibilitats de regularització a les persones que denuncien haver estat víctimes de xarxes de tràfic i prostitució forçada i col·laboren amb la justícia. Però l'enfocament és reductor i interessat: les víctimes que no denuncien no gaudeixen d'aquestes possibilitats –i si parlem de prostitució forçada hi ha coerció i amenaces a la víctima, a la qual demanem ser una heroïna, fugir, denunciar...– i continuem sense pensar com es podria exercir la

prostitució i entrar/regularitzar la situació d'aquestes dones sense haver de passar per xarxes d'exploació.

Per últim, el reagrupament familiar, encara que regulat amb una terminologia neutra quant al gènere, va adreçat principalment a les esposes dels treballadors. Són principalment els homes els qui comencen la migració familiar (llevat dels casos ja mencionats) i també són els homes els qui principalment obtenen els permisos de treball i de residència necessaris per a efectuar el reagrupament. Així i tot, podríem dubtar i pensar que, com que la norma no especifica el sexe de la persona afectada, no és una norma sexista. Però passa que per més que l'article 56 de la llei d'estrangeria no especifique el sexe de la persona és clar que quan diu que "no es podrà reagrupar el cònjuge d'un estranger quan un altre cònjuge seu ja s'haurà reagrupat" té en compte les dones, musulmanes per a més senyals, i recalcant, a més a més, el caràcter suposadament "incompatible" d'algunes cultures amb la nostra, encara que la pràctica de la poligàmia no siga gens estesa. I no ens cau la cara de vergonya quan, unes línies més amunt, regulem que aquest "cònjuge" no tindrà permís de residència independent ni permís de treball propi, sinó que es quedarà a casa, en l'esfera privada, per tal que l'altre cònjuge pugui eixir i guanyar un sou per mantenir la família. Sense la dona privatitzada l'home públic no podria existir. Sense el treball no remunerat de la dona en l'espai privat no pot haver-hi treball remunerat de l'home en l'espai públic. La dona s'ocupa de les necessitats, de mantenir la mà d'obra a punt i de l'ordre de la casa. En el nostre sistema polític, sense la subjecció de la dona, l'home no pot gaudir de drets i llibertats.

Aquestes tres situacions il·lustren el caràcter sexista de la llei d'estrangeria, que és una llei nostra: d'allò que entenem que és el reconeixement i la garantia dels drets de totes les persones, i especialment de les més vulnerables. L'enfocament de la llei d'estrangeria presenta molts problemes: la idea tan reduïda que té del treball; reconeix drets i prestacions en la mesura que l'individu es troba en situació administrativa regular i "contribueix" (cotitza) a la societat; ofereix poques possibilitats d'integració i redueix totes les qüestions suscitàdes per les migracions a criteris econòmics. Quan el subjecte que migra és una dona, la llei és encara més excloent, pel seu caire sexista, de manera que viola el principi d'igualtat. Per una banda, el treball al qual accedeixen les dones se subjecta a una lògica diferent, en què no hi ha

contracte ni possibilitat de contracte (prostitució), o bé en què l'existència de contracte no representa cap benefici per a les dones (servei domèstic). D'una altra banda, sembla necessari haver de privatitzar la dona, i negar-li els drets, per tal que l'home pugui gaudir-ne. La dona queda en l'àmbit de la privacitat, sense estatut jurídic propi, dependent en tot del cònjuge, amb què la llei estableix jerarquies i subjeccions en el si de la família.

La crítica feminista del dret d'estrangeria i del subjecte de drets ens permet de veure com la mateixa dinàmica de la regularització es basa en principis inadmissibles des del punt de vista dels drets. Qualsevol mirada a la migració (i a la ciutadania) que es base en la lògica treball=drets és insostenible, perquè més que integrar, exclou. Qualsevol mirada a les migracions que oculte i silenci aquestes construccions contribueix a l'exclusió. Mirar la immigració és mirar-se a si mateix. Els bàrbars som nosaltres.

Ruth Mestre i Mestre

Dep. Filosofia del Dret de la Universitat de València

**HISTÒRIA
DELS
CLUBS DE
FUTBOL**

HISTÒRIA DELS CLUBS DE FUTBOL

Si us falten les cobertes
o algun fascicle,
demaneu-los al telèfon

902 13 10 25

EL TEMPS
15
 ANYS

Amb el suport de

Televisió de Catalunya